

zorujejo šole. Poleg tega pa še ona grozna odvisnost od predsednika okrajnega šolskega sveta, od okrajnega glavarja! Tako se je na Kočevskem okrajni šolski nadzornik na zahtevo okrajnega glavarja odstavil brez vsake disciplinarne preiskave. Treba bi bilo torej stalnih šolskih nadzornikov, ki bi bili bolj samostojni. Druga rana pri šolstvu pa je čudno postopanje pri oddajanju učiteljskih služeb. Tu je v prvi vrsti merodajna brezpogojna služnost

prošnjikova. Govornik navede dva slučaja. Ta služnost učitelje dovaja do tega, da ne gledajo več na svojo veljavo. Učiteljestvo je važen faktor tudi za nas v boju za naš narodni obstanek in to tembolj, ker se bojim, da bo pri drugem važnem faktorju narodna ideja stopila na drugo mesto. Glejmo torej, da obdržimo vsaj jednega. (Odobranje pri somišljenikih.) (Konec prih.)

Knjiga Slovenska

v

XIX. veku.

*

„Prokletstvo in blagoslov ali Mavra nad jeziki“ je pomenljiva poezija, katero je z ozirom na različnost jezikov sploh in goriško mnogojezičnost posebej zložil profesor A. Marušič ter dal natisniti v gimnazijskem letopisu l. 1862. O šolskem sklepu jo je izvrsten učenec slovesno govoril. Ponatisnjena je v Novicah l. 1862 str. 317—8 (cf. str. 310). Zložena v 15 kiticah razlaga nekako geslo sv. Avguština: „Napuha duh jezike razdeluje, — Nebeški duh v ljubezni jih združuje“ — ter kaže, kako je jezikov razlika tudi vsemogočnosti in modrosti božje slika, in kako je sv. Duh posvetil vse jezike, da se v njih oznanuje in podeljuje sedaj nebeški mir (mavrica — mirú in sprave znak) vsem narodom.

Na razgled bodita razstavka XI pa XV

Kar zvezd tedaj na nebu je razlika,
Kar brezštevilnih vrst in barv evetlice,
Kar pevcev v logu razna je oblika,
Kar glas ljudi vés razni in razno lice:
Glej to jeziške raznosti je dika,
To čudotvor Očetove pravice. —
Toraj previdnost v prahu zdaj molimo,
Ter jezik, um, srcé ji poklonimo! . .

Gorica draga, domovina mila!
In Ti Ginnazija, Mati ljubeznjiva,
K' jezikov si šestero nas učila!

Hvaležnih Vama sre ljubezen živa
To pesem danes bi rada posvetila;
To pesem, ki je priča zanesljiva,
Da v šolah teh, pri znanstev mizi zlati,
Slovenski jezik z drugimi se brati.

L. 1861—63 je Marušič prestavljal zapisnike deželnega zbora goriškega, ki so tiskani v dveh zvezkih: I. Sejni zapisniki prve sejne dobe deželnega zbora pokneženih grofij goriške in gradiške. V Gorici 1861. 4°. str. 321. Natis. Paternolli. — II. Obravnave druge sejne dobe deželnega zbora poknežene grofije goriške in gradiške zložene po stenografičnih zapisih. V Gorici 1863. 4°. str. 321. Natis. Seitz. Prelagatelj velika zasluga je, da je ustanovil razne terminologije v pravoslovnih strokah s pomočjo tedanjega deželnega odbornika g. A. Winklerja.

Umni gospodar. Mesečen časnik za kmetijstvo, gospodarstvo in obrtnijstvo. Izhaja v osmerki na 4 listih v Gorici. Izdaja ga c. k. kmetijska družba. Vreduje prof. A. Marušič. V predgovoru se obrača vrednik do Slovencov goriških, katerim hoče kmetijska družba podajati slovenski kakor Lahom laški list itd. (Novic. 1863 mes. julija, str. 265 cf. Pisava primkov str. 321 itd.). — Umni Gospo-

dar. Mesečnik za kmetijstvo, obrtnijstvo in druge deželne zadeve ter za izobraževanje ljudstva sploh. Izhaja 15. dan vsakega meseca na pol pólí itd. (Novice 1864 str. 398). „Vreduje ga mož, s katerim se naša slovenska domovina po pravici sponaša in ki nam v lični domači besedi prinaša mnogovrstnega podučnega in kratkočasnega blaga“, pravijo Novice v vabilu za naslednje leto; a vrednik sam pa je prav zató imel dokaj težav, kar se pripoveduje deloma v Novicah 1865 str. 216—7 pod naslovom: „Britkosti slovenščine“ v dopisu iz Gorice. — Tako neprijetno je, kar se čita v istem tečaju (str. 314—5) o Goriški gimnaziji in viši realki; jako prijetno pak, kar piše **x+y** str. 263—4 pod nadpisom „Glasi domorodni o novem času“ iz Gorice o deželnem odboru, kateri si je štel v dolžnost — z ljudmi, ktere zastopa, v njih maternem jeziku govoriti ter v njihovem jeziku jim dopisavati — laškim županstvom laški, slovenskim pa slovenski. Začetnik temu prevratu pa je mož, kateri ves vpljiv, ki ga mu nenavadna spretnost in izvedenost v opraviilih in uradna oblast daja, le v to obrača, da bi naše ljudstvo sramotne duševne in materijalne sužnosti rešil, in ta mož je odbornik A. Winkler (str. 264).

Domovina. List posebno za primorsko-deželne, pa tudi sploh slovenske zadeve. V Gorici. I. Teč. 1867. Lastnik, izdajatelj in odgov. vrednik Andrej Marušič. Po geslu za vero, dom in cesarja. Namen listu glej v Novicah l. 1866 str. 391. — „Duh, ki bo naš list — tednik — skozi in skozi preveval, bo duh sprave in prijaznosti, pravi vrednik. Prepira s komur koli bomo ogibali se, kakor gada. Vendar pa, če kdo naš list ali našega naroda pravice hudobno napade, najde nas oborožene in pripravljene na borišči itd.“ — Poleg navadnih, zlasti političkih stvari je vrednik, ki je postal tudi poslanec deželnega zbora Goriškega, v tem tečaju spisal na pr. „Staroglejski obred, ali Ritus Patriar-

chinus“ (št. 5—16). „Imena in priimki“. Popularno-znanstvena imenoslovska razprava (str. 33—214). — Tečaj II. 1868. Tednik za domače, slovenske in občne potrebe. Razun nekterih jezikoslovnih stvari na pr.: Obred vstajenja Kristusovega v veliko saboto v Ogleji v predtridentinski dobi (št. 15. 16). Pred našim pragom — Slovenskemu Narodu. Učni jezik v goriških šolah. Posvet slovenskih poslancev v Ljubljani. Zastran šolskega nadzora. Popravki in dodatki k govoru Klavžarjevemu. Prosimo besede za nekaj djanjskih in osebskih popravkov gledé dež. zbora itd. — Tečaj III. 1869. Krajna imena na Goriškem. Novo leto. Cerkveni zbori, Razne politične in polemične razprave, kakoršnih se ne manjka nobenemu vredniku itd. — Iz tega leta je znamenit dopis iz Gorice v Novicah str. 378: „Horribile dictu!“ 85 slov. študentov viših šol je iz Gradca poslalo „befehl“ v Gorico deželnim poslancem ... da naj kar brž položé mandat deželnega poslanstva, in to zato, ker niso podpisali interpelacije zaradi „zedinjene Slovenije!“ .. Da goreča naša mladež hrepení po tem uzoru, čast in hvala jej! — al da se ona še v šolah vtika v stvari, za ktere nima še „vestes nuptiales“, to je krivda onih, ki za vsako pisarijo imajo pripravljene svoje liste. Kar nisi komu dal, tega tudi zahtevati ne moreš, da bi ti nazaj dal. Tedaj le takrat še le, kedar mladenči postanejo možje volilci, imajo njihove zaupnice ali nezaupnice svojo upravičenost in veljavo“. — Tako se Andrej Marušič kot poslanec zoper natolcevanja in obrekovanja v „Slov. Narodu“, da je odpadnik, da drži z vladó, glasuje z Winklerjem in Pinotom itd., brani v Novicah l. 1870 str. 211 ter z dobro véstjo sklepa svojo poslanico: „Bodi-si kakor koli, jez sem in ostanem nepremakljiv in zvest svojemu narodu, kakor sem mu bil od l. 1848, ter prizadevam si, koristiti mu v vseh razmerah svojega življenja“. — Kot deželni poslanec (1867—70) je vredoval Marušič

tudi slovénski tekst deželnih zakonov, kar ga je stalo pač mnogo truda.

L. 1871, kakor tudi v naslednjih težajih nahaja se v Novicah mnogo, premnogo njegovih čvrstih dopisov na pr. o političnem društvu „Soča“ nasproti „Slov. Narodu“, o društvu Katoliškem, o 25letnici papeževi v bogoslovnem semenišču, o Wolfovem slovarju (str. 216), o šolskem nadzorništvu, o deželnem šolskem svetu, o deželnem zboru, o drugih važnejših dogodkih na Goriškem itd. V listu 40. so celó trije zapored, katerih srednji pravi: „Sprejmite Novice popis redke svečanosti, ktera zadeva enega najstariših Vaših naročnikov in ceniteljev, možaka, s katerim se Slovenci vže celih 50 let ponašamo — popis svečanosti o priliki petdesetletnice — zlate maše — prevzvišenega našega kneza-nadškofa Dr. And. Gollmayer-ja, Radoljčana.. Došla je Novicam, pravi vredništvo, s tem dopisom tudi krasna himna, ki jo je na čast prevzvišenemu zlatomašniku zložil g. A. M. (Andrej Marušič). Srčno obžalovaje, da tiskarne sedanje zadrege ne pripuščajo cele himne natisniti, kakor bi radi, natisnemo vsaj poslednji dve kitici itd. (str. 324 l. 1871)“.

Jez sem pot, in resnica, in življenje. Molitvenik in pesmarica za mladino srednjih šol, posebno gimnazijsko, pa tudi za druge izobražene vernike. Sestavil Andrej Marušič, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. V Gorici 1873. 16. VIII. 240. Zal. F. Wokulat. Nat. Seitz. Po geslu: Deum colit, qui novit. Seneca. Ille novit recte vivere, qui novit recte orare. S. Augustinus.

Sveti Veliki Teden in Velika Noč ali cerkevna opravila tega sv. časa v latinskem in slovenskem jeziku, s pravili za duhovne in pojasnili za ljudstvo. Sestavil Andrej Marušič, učitelj verstva na c. k. gimnaziji v Gorici. V Gorici 1874. 8. XIII. 407. Zal. in nat. E. Seitz. — S tema knjigama je iskreni pisatelj jako vstregel mladim in starim, zlasti neduhovskim Slovencem.

Koliko ljubezen in pravo sinovsko spoštovanje je gojil v svojem srcu A. Marušič do dr. Janeza Bleiweisa, razodel je v iskreni čestitki o njegovi sedemdesetletnici priobčeni v Novicah l. 1878 str. 373. Pričenja jo z besedami: „Bilo je 8. sept. 1862, ko sem — po osemletnem pismenem občevanji z Vami po Novicah pred slavno cerkvijo v Logu — v krasni Ipavski dolini — čast in veselje imel, videti Vas v prvo. Poljubili ste me in kot „Oče domovine“ narodno posinili. Bil je trenutek, ki se mi je globoko vtisnil v srce in spomin... Četrto stoletja občujeva sedaj pismeno in osebno.. Dovolite mi tedaj, sklepa čestitko, da Vam za 70letni rojstni god s kratkimi pa priprostim besedami voščim, kar danes posebno živo čutim: Bog Vas milostljivo ohrani še mnogo let — narodu, Novicam, rodbini, prijatelom in meni!“ — Vaš vdani zvest spoštovavec in prijatelj A. M. — Tej ljubezni primerno — prestrašilo nas je, pravi v Novicah l. 1881 str. 386, nepričakovano naznanilo, da je naš velečastiti „oče“, gospod dr. J. Bleiweis vitez Trsteniški nevarno zbolel. Iz potrtega srca najživejše sočutje, kaže v telegramu iz Gorice o smrti njegovi (str. 394). Za pogrebom je v goriški deputaciji nesel celó dva venca, svojega očetovskemu prijatelju in goriških rodoljubov. Tej ljubezni primerno je razodel svojo žalost v dopisu iz Gorice 4. dec. str. 397, kjer piše na pr.: „Kaka sprememba v osmih dneh! Preteklo nedeljo ob tej uri sem pisal še dopis za Novice in privaten list „očetu“ samemu..; in danes — ni ga več!.. Sedem in dvajset let in deset mesecev sem ž njim občeval pismeno in ustmeno. Še zdaj, ko te vrste pišem, zdí se mi, kakor da bi še zmeraj pisal 39letnemu, taktnemu, zglednemu vredniku Bleiweisu, toda me brž potlači spet misel: Nikdar več ne pride tvoj dopis v njegove roke;.. nikdar več mu ne boš mogel potožiti, kar ti srce teži. Nikdar? Temu „nikdar“ še hudo upira nekaj v mojih prsih; glas slišim iz sebe:

Non omnis moriar; ni umrlo vse, kar je bilo v ranjem očetu, on še živi nad zvezdami. Še bom ž njim občeval — ne sicer po navadni pošti, po navadnem telegrafu; 12. poglavje II. Makabejskih bukev sv. pisma mi kaže pot do njega; tam je naznanjen in popisan neki telefon, po katerem bom še ž njim govoril in — nadejam se — on z mano itd.“ —

Kakor narodskemu, tako je bil Andrej Marušič tudi svojemu duhovskemu očetu, višjemu pastirju dr. Andreju Gollmayr-ju vdan s sinovsko ljubeznijo, katera je bila vir raznim umotvorom, ki niso brez pomena v slovstvu. Tako je opisal njegov prihod in njegovo slovesno vpejavo v prvostolnico Goriško l. 1855 v Danici ter jo počastil z lepim sonetom. O zlati maši njegovi l. 1871 je zložil krasno himno, in o 25letnici nadškofovski l. 1880 je priobčil v Novicah (str. 191—218) njegov životopis pod naslovom: „Spominski listi. Njihova Prevzvišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let nadškof v Gorici.“ Posebej pa mu je o tej priliki v latinski besedi sestavil čestitko iz samih svetopisemskih rekov, ki naznanjajo njegove nadškofovske službe in kreposti ter dal na svoje stroške tiskati v Ljubljani pri Milicu „Quidam Presbyter Goritiensis“, ki v predslavlju pravi, da mu je narekovala sinovska ljubezen in hvaležnost (amor erga Te filialis et grati animi sensus) to: „Quod

Tibi offerre audeo, „photographia“ est, ut aiunt, gloriosi Pontificatus Tui divini ipsius Solis luce impressa seu picta sertoque e divinis floribus nexo, ut decet, redimita, vel — ut clarioribus fortasse verbis utar — operum Tuorum pia recordatio ac virtutum Tuarum justa laus est e sacrarum literarum locis contexta etc.“ — O smrti njegovi pa je priobčil njegov životopis v „Vaterlandu“ l. 1883. Po tem in onem iz leta 1880 je sestavil msg. Rajčević v talijanskem jeziku življenje in delovanje ranjkega nadškofa Andreja, kar se poslovenjeno nahaja v Novicah l. 1884 str. 34—108.

Neko posebno pozornost je obračal And. Marušič na „Jezičnika“ vže v „Učit. Tovarišu“ ter o njem spregovoril časih v Novicah, potem v Slovincu od l. 1876 do 1882 kratko in krepko, kar je zlasti vrlina njegova. Brž pa, ko se je oglasil o njem znani kritikar v „Zvonu“, omolknil je omenjeni kritikar v Slovincu. Zadnji letnik, ki ga je ocenil on v Slovincu 1883 št. 6, bil je XX: „Novice pa dr. Janez Bleiweis“ in oceno svojo sklepa z opazko: „Tolažim se s klasičnim rekom, ki ga je g. Marn postavil Jezičniku na čelo: „Non omnis moriar“ in sè svetopisemskimi besedami: „Njegova dela gredó za njim“. — Bog daj, da bi naša, tudi književna dela, v večnosti ne bila brez — čisla!

Ukazi in odredbe šolskih oblastev.

III. Kako je ravnati z ubožnimi knjigami iz zaloge pl. Kleinmayr in Bambergove v Ljubljani.

O tej stvari je izdal c. kr. deželni šolski svet v Ljubljani nastopni razpis:

K. k. Landesschulrath für Krain.

Nr. 519.

Im Nachhange zum hierortigen Erlasse vom 1. September 1890 Z. 1256 wird dem k. k. Bezirksschulrathe (Stadtschulrathe) hiemit eröffnet, dass vom Schuljahre 1892/93 an auch die von der Verlagsbuchhandlung

Ign. von Kleinmayr & Fed. Bamberg in Laibach gewährten Freixemplare der in diesem Verlage erscheinenden Schulbücher in gleicher Weise abgegeben werden, wie dieses bei der Buchhandlung Tempsky in Prag schon gegenwärtig der Fall ist.

Es werden demnach die Leitungen jener Schulen, an welchen Schulbücher des Verlags Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg in Laibach verwendet werden, hie mit verhalten, die Coupons der von den